

«Να σας βλογά ο Θεός», μουρμουρίζει συγκινημένος.

Έφυγαν. Παρακολουθεί πολλή ώρα το μικρό αυλάκι που κάνουν τα κορμιά τους στη θάλασσα. Όσπου όλα σβήνουν απ' τα μάτια του. Και το πέλαγο είναι πάντα έρημο και ατελείωτο.

Νυχτώνει. Έχει καθίσει στο πεζούλι, οι ώρες περνούν. Όλα περνούν απ' τα θολωμένα μάτια του: Τα μικρά του τα χρόνια, τα παιδιά που μεγάλωσε και χάθηκαν, οι άνθρωποι που τον πικράνανε. Όλα περνούν κι όλα σβήνουν. Και τα δυο παιδιά που φιληθήκανε εδώ στον ίδιο τόπο, λίγες ώρες πριν. Κι ένα κοπάδι γλάροι που πετούν ψηλά. Δυο γλάροι έχουν σταχτιές φτερούγες. Κι αυτοί περνούν και χάνονται. Δεν είναι πια να γυρίσει τίποτα. Έχει χαμηλώσει το κεφάλι, και τα δάκρυα στάζουν στην ξερή γη. Από πάνω του το φως του φάρου ανάβει, σβήνει, πάλι, πάλι, στο ίδιο διάστημα, αυστηρά και αναπόφευχτα,¹ όπως οι σκοτεινές δυνάμεις της ζωής, η μοίρα του ανθρώπου, ο θάνατος.

¹ Αναπόφευχτος: αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον αποφύγει, ο μοιραίος.

Τ Ο Κ Α Ϊ Κ Ι Τ Ο Υ Θ Η Σ Ε Ι Ο Υ

ΕΣΚΥΦΕ ΑΠ' ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΤΖΑΜΕΝΙΟ ΠΑΡΑΘΥΡΑΚΙ, ΠΟΥ ΕΙΧΕ ΤΟ ΚΙΟΣΚΙ ΤΟΥ κατά τ' ανατολικά. Έβγαλε όξω το κεφάλι του. Το σήκωσε λίγο ψηλά. Είδε τα δυο περιστέρια να πετούνε ανάμεσα στις κολόνες του Θεσείου. Ήταν καθαρή ανοιξιάτικη μέρα, ήλιος πολύς. Το άσπρο περιστέρι έκανε γρήγορες βόλτες, έπαιζε. Το μαύρο περιστέρι έκανε μεγάλους κύκλους, η κίνησή του ήταν πιο αυστηρή, πιο επίσημη.

Ο άνθρωπος απ' το κιόσκι είπε:

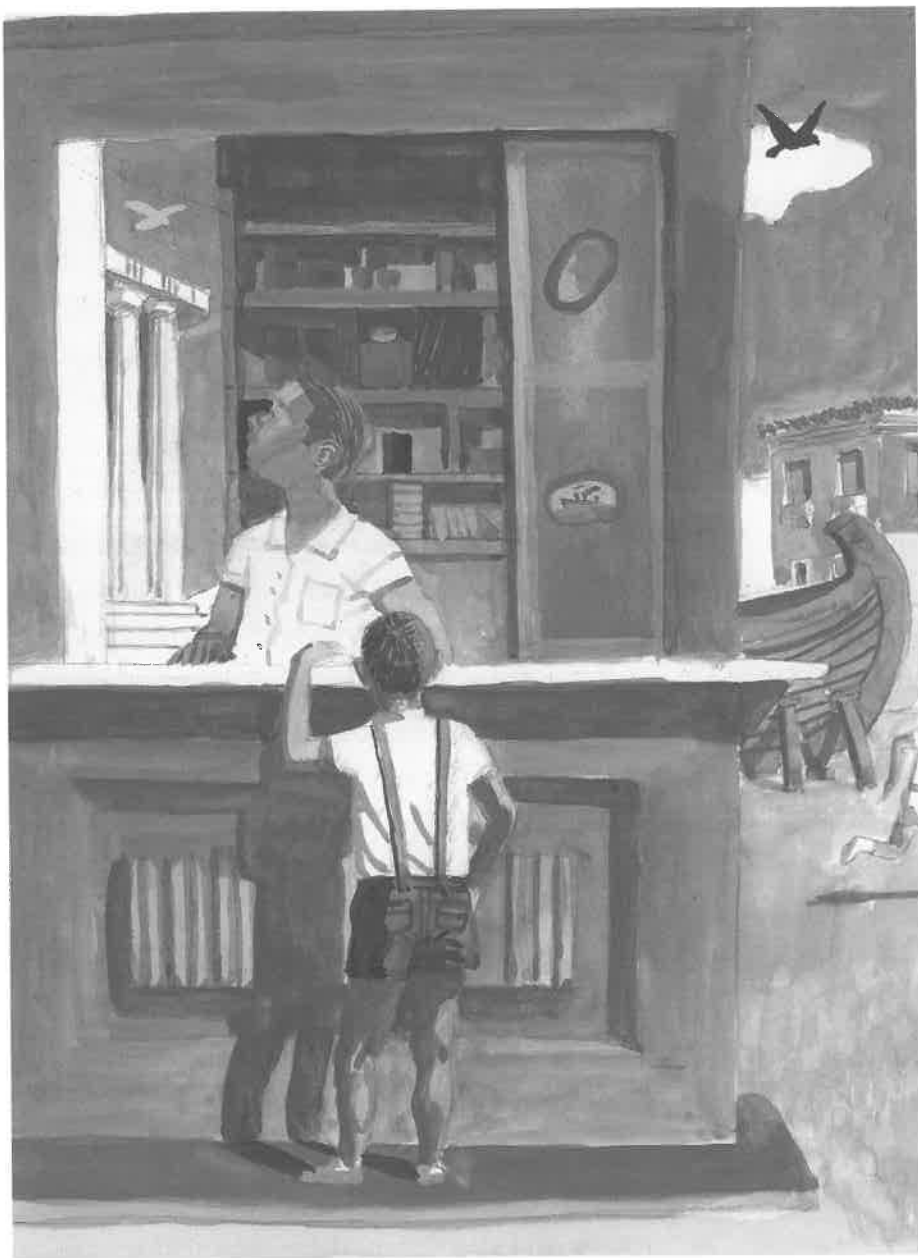
«Αραγες ποιο θα 'ναι σήμερα; Θα 'ναι το άσπρο; Θα 'ναι το μαύρο;»

Η φωνή του ήταν σιγανή, ήμερη. Δεν είχε ένταση. Όμως ήταν, μες στη σιγανή αυτή φωνή, στο δικό της ύφος, μια δόνηση, κάποια αγωνία που είχε πάρει τον οικείο χαρακτήρα των πραγμάτων που επαναλαμβάνονται.

«Ποιο περιστέρι να 'ναι να κατεβεί σήμερα; Είναι για καλό; Είναι για κακό;»

Μια στιγμή.

«Ας ήταν!... Ας ήταν το άσπρο», παρακάλεσε, και πάλι κοίταξε το

πουλί που έγγραφε τις σπαθωτές¹ γραμμές του στο γαλάζιο βάθος.
«Ας ήταν, μπας κι έρθει τίποτα καλό...»

Κοίταζε την κίνησή του, ολοένα, πιο επίμονα. Κοίταζε το καϊκι. Ένα μικρό καϊκι ήταν, μισοτελειωμένο, μισοβαμμένο, πράσινο, χωρίς άλμπουρα.² Στημένο εκεί, λίγο κάτω απ' τις κολόνες του Θεσείου. Στο πλωρίσο κοράκι³ του έστεκε ακόμα ο σταυρός που είχαν βάλει οι μαστροί σαν το φκιάναν. Τίποτ' άλλο.

«Τώρα! Τώρα! Να το!» ψιθύρισε ο άνθρωπος απ' το κίосκι, έχοντας πάντα το κεφάλι όξω απ' το άνοιγμα. «Το περιστέρι κατεβαίνει! Ο γλάρος κατεβαίνει! Είναι το άσπρο! Είναι...»

Μια στιγμή.

«Πάλι έφυγε! Αχ! Πάλι φεύγει! Πάλι θα είναι τ' άλλο! Όμως...»

Το μαύρο περιστέρι, ψηλά, όλο γύριζε τους κύκλους του. Ο άνθρωπος το κοίταζε.

«Θαρρείς πως το ξέχασε το καϊκι. Θαρρείς πως ο νους του είναι αλλού. Όμως, πώς να το μπιστευτείς; Εκεί που δεν το περιμένεις...»

Τ' αγέρι φύσησε, ανέμιζε τα γκριζωπά μαλλιά του. Διαβάτες αραιοί περνούσαν. Ένα παιδί ήρθε, γύρεψε ν' αγοράσει τετράδιο.

«Πόσα φύλλα, παιδί μου; Των πενήντα, των εξήντα, των εκατό; Μονοχάρακο;⁴ Διπλοχάρακο;»

Ρωτούσε μηχανικά, με ευσυνειδησία. Κοίταξε στο ράφι του κιοσκιού.

¹ Σπαθωτός: αυτός που το σχήμα του μοιάζει με σπαθί εδώ εννοεί τη σπαθιά, την κίνηση που διαγράφει το σπαθί κατά την ξιφομαχία.

² Άλμπουρο: κατάρτι.

³ Πλωρίσο ή πλωρίσιο κοράκι: το ακρότατο σημείο της πλώρης στο πλοίο ή στο καϊκι.

⁴ Μονοχάρακο, διπλοχάρακο: άλλοτε τα σχολικά τετράδια είχαν απλές ή διπλές οριζόντιες γραμμές, ώστε τα παιδιά να συνηθίζουν να γράφουν ίσια και συμμετρικά, καλλιγραφικά.

Πήρε το τετράδιο, το έδωσε, το παιδί έφυγε, ο άνθρωπος στέναξε με ανακούφιση.

«Αχ!»

Πάλι έβγαλε το κεφάλι του όξω απ' το παραθυράκι. Το άσπρο περιστερί κατέβαινε, κατέβαινε κατά το καϊκι. Σχεδόν τώρα το άγγιζε.

«Ίσα! Ίσα, αγόρι μου! Ίσα, καμάρι μου!»

Φοσ! Πάλι το περιστερί χύθηκε ψηλά. Όταν, χωρίς προειδοποίηση, όπως γίνεται σχεδόν με όλα τα σκοτεινά έργα του κόσμου, το μαύρο περιστερί, παρατώντας απότομα τους κύκλους του, χίμηξε χαμηλά. Και χωρίς κανένα πια λοξοδρόμισμα, σα να είχε βάλει σημάδι, ήρθε ίσια, κατάισια, και κάθισε στο κοράκι του καϊκιού. Πάνω στο σταυρό του κορακιού.

Ο άνθρωπος τράβηξε μες στο κίосκι το κεφάλι του. Έκλεισε το τζαμένιο άνοιγμα. Έσιαξε τα μαλλιά του.

«Πάλι το μαύρο. Πάλι το μαύρο ήταν σήμερα...»

Η φωνή χαμήλωσε πιο πολύ. Είχε λύπη, είχε εγκαρτέρηση.¹

«Πάλι δεν ήταν για το άσπρο...»

Ήταν εκεί πάλι μόνος. Τριγυρισμένος απ' τα μικρά παράθυρα του κιοσκιού, συντροφεμένος απ' τα υπάρχοντά του. Τα κοίταξε. Όλα στη σειρά, σε τάξη λαμπρή, το ένα κουτί πλάι στ' άλλο, πάνω στ' άλλο: Το πιπέρι, το κύμινο, τα λεμόνια, τα παιδικά παιχνίδια, δυο σιδηρόδρομοι, ένας ελέφαντας, ένα βατράχι κίτρινο, ένας караγκιόζης χάρτινος, δυο κομπολόγια από κοχύλια. Χαλκομανίες. Και όξω ο αγέρας. Και πέρα απ' τον αγέρα, λίγα μέτρα τόπο από κει, απ' το παράθυρο του νοτιά, το Θησείο. Σιωπηλό, πάντα λυπημένο. Απ' το παράθυρο του βοριά ο ηλεκτρικός. Και κατά το παράθυρο τ' ανατολικό του κίτρινου κιοσκιού, ήλιος να

φέγγει, ήλιος να βασιλεύει, το καράβι του. Το καράβι του! Το καϊκι του Θησείου.

Όταν, παιδί, άρχισε να μεγαλώνει, εκεί στο Τουρκολίμανο που γεννήθηκε, η μπτέρα του τού είπε:

«Εσύ, φαίνεται, γιε μου, δε θα γίνεις γεμιτζής. Δε θα μοιάσεις στον πατέρα σου, δε θα μοιάσεις στον αδερφό σου. Καλύτερα, γιε μου. Εσύ θα μείνεις στη στεριά, καταδικός μου.»

Αλήθεια, όλα το λέγανε πως αυτός δε θα γινόταν γεμιτζής.¹ Δεν έπαιζε στο γιαλό, δεν ανέβαινε στα καϊκια, δεν πήγαινε με τις ψαρόβαρκες σαν τ' άλλα τα παιδιά στο Τουρκολίμανο. Έπαιζε μες στην αυλή τους, τις πιο πολλές φορές μονάχος, έπαιζε με το χώμα. Το σκάλιζε, φύτευε κλαδιά λέγοντας πως φυτεύει δέντρα, σήκωνε γύρω τους με βότσαλα μικρούς τοίχους: Τετράγωνα κανονικά, η μια πέτρα πλάι στην άλλη, κανένα άνοιγμα από πουθενά, οι τοίχοι κλειστοί, τα τετράγωνα.

«Τι τέχνη να του μάθουμε;» είπαν οι δικοί του.

Αυτός είπε:

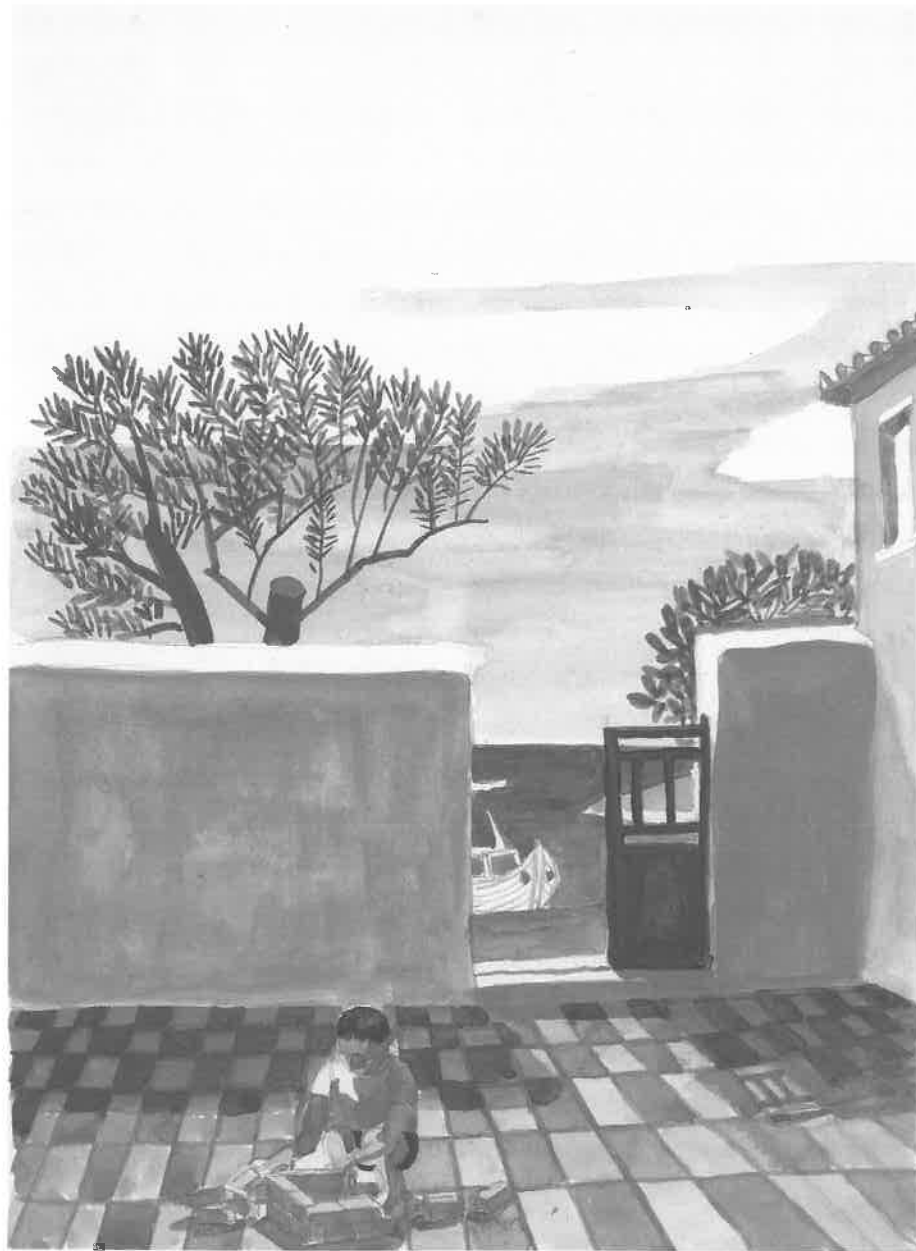
«Να κάνω τοίχους. Να χτίζω σπίτια.»

Έγινε χτίστης. Έγινε μάστορης καλός. Έχτιζε τοίχους στο Τουρκολίμανο, στην Καστέλλα. Παστρική δουλειά. Τις Κυριακές σεργιάνιζε, έβλεπε τους τοίχους που είχε κάνει, οι τοίχοι κοιτάζαν τη θάλασσα. Ήταν ευχαριστημένος με τους τοίχους, ήταν χαρούμενος.

«Αυτό», έλεγε. «Αυτό είναι η ζωή. Οι τοίχοι. Γεροί άσπροι τοίχοι. Ριζωμένοι στη γη. Να κοιτάνε στη θάλασσα. Τι να την κάνεις τη θάλασσα; Αυτή τρώει τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος είναι για τη γη. Οι τοίχοι.»

Μάθαν για τους τοίχους του πέρα απ' το Τουρκολίμανο, στο Πασαλι-

¹ Εγκαρτέρηση: καρτερία, υπομονή δίχως διαμαρτυρίες.

μάνι, πιο πέρα ακόμα, κατά τον Πειραιά. Όλοι τον γυρεύαν, όσοι είχαν γιαπί, να τους κάνει τους τοίχους. Κι αυτός καμάρωνε.

«Το ζήτημα είναι να γίνονται σωστά οι τοίχοι. Κανένα ράγισμα, κανένα άνοιγμα. Όλο ν' ανεβαίνουν οι τοίχοι, ριζωμένοι γερά, με πέτρα, στουρναρόπετρα,¹ στη γη. Όλο ν' ανεβαίνουν».

Ήταν ευτυχισμένος. Πού και πού έριχνε καμιά ματιά στη θάλασσα. Από ψηλά, απ' τη σκαλωσιά του, έβλεπε το Σαρωνικό να πορεύεται. Πότε είχε κύματα, τις πιο πολλές φορές ήταν μπουνάτσα,² τα καϊκία ταξιδεύαν, τα βαπόρια με τις μεγάλες τζιμιέρες³ βγάζαν καπνό πολύ.

«Το βάσανο!» έλεγε. «Τι θέλει ο κόσμος και βάζει βάσανα; Αντίς να πατά γερά στη γη – να σκαμπανεβάζει πάνου σ' αυτό το διάολο! Τι καλά που δεν έγινα γεμπζής! Τι καλά που για μένα ήταν οι τοίχοι!»

Και τα χρόνια περάσαν. Έγινε τριάντα χρονώ. Έγινε τριάντα πέντε. Είπε να παντρευτεί. Οι άλλοι μαστόροι τον βιάζαν:

«Ε, τι κάθεσαι! Ο άντρας θέλει μια γυναίκα, θέλει να κάνει σπιτικό!»

«Ας περάσει λίγος καιρός», έλεγε. «Ας περάσει λίγο ακόμα».

Όλο το έριχνε πίσω. Όσο γίνεται ας αργούσε η αλλαγή, κάθε αλλαγή, ας αργούσε. Τη φοβόταν. Έτρεμε καθετί που θα μπορούσε να ταράξει την αρμονία του κύκλου: Η νύχτα, οι τοίχοι – απ' τα χαράματα ίσαμε που βασίλευε ο ήλιος. Πάλι η νύχτα. Αυτό.

«Ας περάσει λίγος καιρός, αδερφέ μου. Ας περάσει ακόμα λίγο».

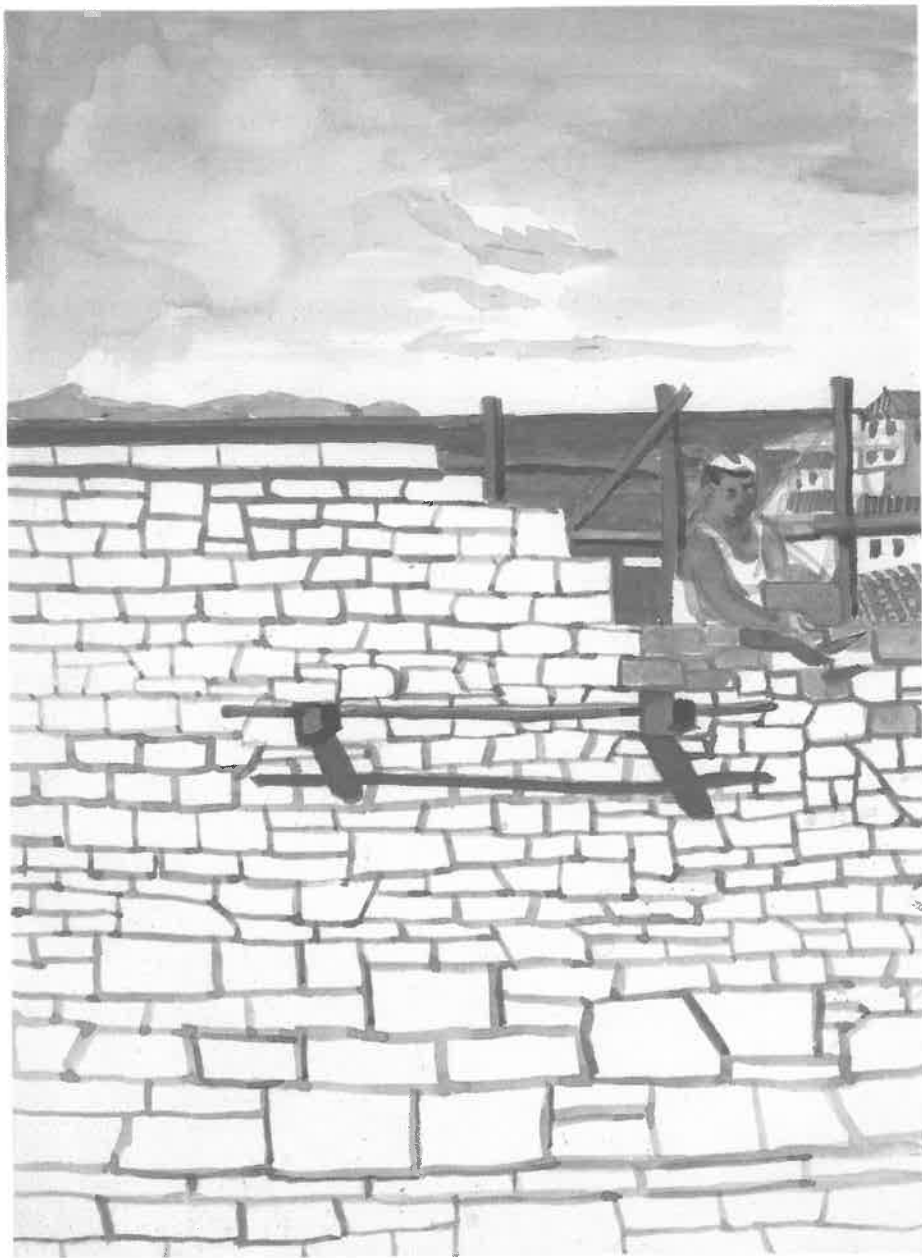
«Τι να περάσει, λες! Θα γεράσεις. Τη γυναίκα την παίρνεις όσο είναι καιρός!»

«Καλά! Καλά! Πάντα είναι καιρός! Όλο και θα βρεθεί ο καιρός!»

¹ Στουρναρόπετρα: σκληρή και μυτερή πέτρα.

² Μπουνάτσα και μπονάτσα: γαλήνη, καλοκαιρία.

³ Τζιμιέρα και τσιμιέρα: η καπνοδόχος, το φουγάρο του πλοίου.

Μα ο καιρός δε βρέθηκε. Γιατί ήρθε άλλη δύναμη, αυτή που είναι όξω απ' τα σχέδια, όξω απ' τους τοίχους. Και τα αναποδογύρισε όλα.

Δούλευε στην Καστέλλα σ' ένα ψηλό γιαπί, από κείνα, κατά τη δυτική μεριά, που μοιάζουνε σαν κάστρα. Βράδιαζε. Φυσούσε τραμουντάνα.¹ Τι έφταιξε; Δεν καράταρε² καλά πατώντας στη σανίδα της σκαλωσιάς; Ήταν η τραμουντάνα που φυσούσε; Ήταν που γύρισε μια στιγμή, χωρίς λόγο, να δει κατά το πέλαγο ανοιχτά, κατά τις Φλεβοπούλες; Παραπάτησε, γκρεμίστηκε άσκημα καταγής. Δε σκοτώθηκε, μα έσπασε το ποδάρι του, το 'χασε για πάντα.

Έμεινε μήνες στο στρώμα. Όλους αυτούς τους μήνες που ήταν μονάχος, κλειστός στο καλύβι του, στο Τουρκολίμανο, τα σκέφτηκε πάλι όλα, όλα, απ' την αρχή.

«Τώρα πια οι τοίχοι παν, τελειώσαν. Τώρα και κείνο τ' άλλο, για γυναίκα, τέλειωσε. Έτσι ήταν».

Έτσι ήταν; Γίνεται αυτό, έτσι, από μια στιγμή στην άλλη, ν' αναποδογυρίσει η ζωή όλη, όλα τα σχέδια, όλη η οργανωμένη τάξη; Τι έφταιξε;

Έφερνε και ξανάφερνε μπροστά του την κορυφαία στιγμή, αυτήν που έπεσε.

«Ήταν ο αγέρας; Ήταν η θάλασσα; Ήταν το ξύλο;»

Όχι, δεν ήταν το ξύλο. Όχι, δεν ήταν ο αγέρας. Ήταν αυτό: Η ώρα που κοιτάξε, που γύρισε να την κοιτάξει τη θάλασσα. Έτσι ήταν! Τότε ήταν!

«Για δεσ, για δεσ που ήρθε η ώρα της! Για δεσ που ήρθε να με βρει στη σκαλωσιά, πάνου στον τοίχο! Για δεσ που έφταξε³ ίσαμε τον τοίχο!»

¹ Τραμουντάνα: ο βόρειος άνεμος.

² Καρατάρω: υπολογίζω.

³ Έφταξε: έφτασε.

Κι έτσι, με το να τη μελετά και να τη μισεί και να την κάνει υπόλογη για ό,τι έπαθε, για ό,τι χάλασε, την έβαλε στη ζωή του βίαια και αδυσώπητα, τώρα που ήταν αργά. Άκουε όξω, τη νύχτα, τη βουή της, άκουε το κύμα να σπα στα βράχια του μώλου, άκουε τους γλάρους. Τον βρίσκαν εκεί, ακίνητο, ριζωμένο στο στρώμα του – κι όλα, η βουή, οι γλάροι, τα κύματα, όλα γίνονταν ύλη ζεστή που έσταζε στάλα στάλα στο αίμα, το τάρραζε, το ερέθιζε. Τώρα που πια ήταν αργά. Για καθετί αργά.

«Για δεες!... Για δεες που δε μ' αφήνει τώρα το νερό. Για δεες που όλο είναι εδώ...»

Προσευχόταν.

«Αφού ήταν να γίνει έτσι. Αφού ήταν να γίνει έτσι...»

Πέρασε ο καιρός, έκαμε το έργο του. Ο άνθρωπος με τους τοίχους σπκώθηκε απ' το στρώμα σακάτης. Ακουμπούσε σε ραβδί, έσερνε παράλυτο το ένα πόδι του.

«Τώρα πρέπει να σκεφτώ τι θα κάνω. Θα 'ναι πια για τη ζωή μου ολόκληρη».

Σκέφτηκε.

«Τώρα θέλω μια δουλειά καθιστή. Δίπλα εδώ, στο Τουρκολίμανο».

Όμως όχι! Γιατί στο Τουρκολίμανο; Καλύτερα να μη βλέπει τίποτα πια από Τουρκολίμανο, απ' τους τοίχους που τον ρημάξανε. Καλύτερα μακριά. Μακριά!

Έτσι ανέβηκε στην Αθήνα. Αγόρασε από ένα τραυματία των βαλκανικών πολέμων το κίосκι του. Ήταν πλάι στο Θησείο, κοντά στο γεφύρι. Είχε τις οικονομίες του απ' τους τοίχους, τα γιαπιά. Τις έβγαλε, έδωσε ό,τι έπρεπε, πάλι του μείνανε.

«Καθιστή δουλειά είναι. Καλή δουλειά είναι. Ο τόπος είναι ήμερος, καλός».

Έκαμε μια βόλτα γύρω, να δει τον τόπο. Έφταξε ίσαμε τις κολόνες του Θησείου, απ' την άλλη μεριά έφταξε ίσαμε τον Ταύρο του Κεραμεικού. Πολύ του σφάνταξε ο Ταύρος. Περιεργάστηκε και το μικρό πάρκο, εκεί πλάι. Είχε δυο ψηλές φοινικιές – γυμνοί κορμοί, μονάχα πάνω πάνω λίγα φύλλα. Και οι φοινικιές πολύ του σφάνταξαν.

«Καλά είναι γύρω μας όλα, λέω. Τίποτα δε θα 'χουμε να πεθυμήσουμε. Αφού, περιπλέον,¹ είναι κι αυτό από κάτω μας...»

Έλεγε για το ηλεκτρικό τραίνο. Περνούσε χαμηλά, κάτω απ' τα πόδια του. Αυτή η ακατάπαυστη ενέργεια, η αδιάκοπη κίνηση, χωρίς τέλος. Ανέβαινε απ' τη θάλασσα, κατέβαινε στη θάλασσα. Μοίρες, λύπες, χαρές, δάκρυα. Χαράματα ως τα μεσάνυχτα.

«Δε θα 'ναι ερημιά. Δε θα 'χουμε, λέω, τίποτα να πεθυμήσουμε...»

Έτσι ο άνθρωπός μας στέριωσε πλάι στο ναό του Θησείου. Έβαψε με μεράκι το κίосκι του κίτρινο, καναρινί, του 'βαλε, ψηλά, κι ένα κορδόνι γαλάζιο.

«Για δεες!» είπε ξαφνιασμένος σαν τέλειωσε το βάψιμο. «Έτσι δε βάζουνε και τα καϊκία;»

Εφοδίασε το κίосκι του με όλα. Λίγο απ' όλα. Ήταν φτωχογειτονιά, να βρίσκει κανείς ό,τι θέλει: Από μολύβι και κόλλα; ίσαμε τσιγάρο και μπαχαρικό, και αυγά, και λεμόνια και χαλκομανιές και ελέφαντες και βατράχι. Τ' αράδιασε όλα σε στενά ράφια, σε κάθε κουτί απόξω έγγραψε με μελάνι μενεξελί το τι έχει, γύρω στο κίосκι έβαλε τζάμια, έκαμε και δυο παραθυράκια, ένα από ανατολή, ένα από δύση. Πάνω σ' ένα τζάμι έβγαλε μια χαλκομανία, μαθέ² πως το κατάστημα έχει κι αυτό το είδος

¹ Περιπλέον: επιπλέον, επίσης.

² Μαθέ (επίρρημα): δηλαδή, φανερό.

η χαλκομανία παράσταινε θηρία άγρια και στη μέση μια καμηλοπάρδαλη με μακρύ λαιμό που έφτανε ίσαμε κει που τέλειωνε το τζάμι. Όλα τα- χτικά, παστρικά. Σαν τους τοίχους που έκανε με τα βότσαλα στη γη, όταν ήταν μικρός, γύρω στα κλαδιά που φύτευε να γίνουν δέντρα. Έτσι. Και στη μέση τους αυτός, να βλέπει τις κολόνες του Θησείου, ν' ακούει τα τραίνα ν' ανεβάζουν τη βουή της θάλασσας, να βλέπει τον ήλιο ν' ανατέλνει, τον ήλιο να βασιλεύει.

Έτσι πέρασε πάλι ο καιρός, τα μαλλιά πια άρχισαν ν' ασπρίζουν, έλεγε πως πια τίποτα δεν είχε να περιμένει. Μονάχα κάθε τόσο, πού και πού, ερχόταν αυτό:

Να, έλεγε. Να ταξιδέψει με το τραίνο, να πάει ίσαμε το Τουρκολίμανο.

Από τότες που είχε ανεβεί στο Θησείο δεν είχε κατεβεί στο Τουρκολί- μανο. Ήταν βέβαια λίγο δύσκολο με το ποδάρι του. Μα το τραίνο περ- νούσε από κάτω του. Ακατάπαυστα. Ακατάπαυστα. Έλεγε:

«Την Κυριακή που θα 'ρθει. Το δίκως άλλο! Θα κλείσω το κιόσκι και θα κατεβώ. Άνθρωπος είμαι κι εγώ. Θα το κλείσω».

Ερχόταν η Κυριακή, έβλεπε πως δεν το μπορούσε. Είχε τους πελάτες του, να 'ρθούν να πάρουν τσιγάρα, να πάρουν λεμόνια. Δεν ήθελε να τους χάσει.

«Καλά. Την άλλη Κυριακή».

Ερχόταν η άλλη Κυριακή. Πάλι το ίδιο. Και η άλλη.

«Θε μου! Μπας κι είμαι καταραμένος να 'μαι δεμένος εδώ μέσα; Μεσ σε τούτους τους τοίχους που μήτε τοίχοι σωστοί δεν είναι; Όχι! Όχι! Την άλλη Κυριακή, σίγουρα! Στο χέρι μου δεν είναι;»

Και οι Κυριακές περνούσαν, ο καιρός περνούσε. Η μεγάλη επι- θυμία πάντα, η μόνη, διαβρωτική, επίμονη. Ολοένα: Το Τουρκολί- μανο. Συμπύκωνε μέσα της όλη τη ζωή που χάθηκε, που ασωτεύ-

τηκε¹ στους τοίχους – οι πέτρες σε τάξη σωστή, όλα σε σωστή τάξη, τα μπαχαρικά και οι ελέφαντες, Μονάχα όξω αυτό: Η κίνηση, η θά- λασσα. Πλάι στις ανελέπτες κολόνες του αρχαίου ναού, λαμποκο- πώντας, έστελνε το μήνυμά της απ' το Τουρκολίμανο.

«Πρέπει να πάω! Πρέπει να πάω!»

Όσπου, τέλος, μια Κυριακή το τόλμησε. Έκλεισε το κιόσκι, κατέβηκε στο Τουρκολίμανο. Έλειψε όλη τη μέρα. Γύρισε όλο τον παραλιακό δρόμο της Καστέλλας, αργά, σέρνοντας το ποδάρι του. Είδη από ψηλά το πέ- λαγο, είδη τους τοίχους που είχε χτίσει, εκείνον τον τοίχο. Σαν έφταξε σ' αυτόν – απ' όπου έπεσε – ένωσε την καρδιά του να χτυπά. Ήταν μονάχος στον ερημικό δρόμο, είχε πολύν ήλιο. Έβγαλε το σκούφο του.

«Κύριε...», ψιθύρισε σα να βρισκόταν μπροστά στο πεπρωμένο.

Ο τοίχος τον κοίταζε ατάραχος, γερός, μυστηριακός.

«Μονάχα οι τοίχοι δεν αλλάζουν. Μονάχα οι τοίχοι».

Είδη τη θάλασσα. Με φόβο.

«Κι αυτή», είπε. «Κι αυτή».

Γύρισε στο Θησείο κατάκοπος. Ωστόσο λίγη γαλήνη είχε έρθει.

«Ε, να που κι αυτό έγινε», είπε πριν κοιμηθεί.

Τότε ήρθε ο μεγάλος πόλεμος στην Ελλάδα. Οι Γερμανοί ήρθαν στη χώρα, η πείνα ήρθε. 1942. Το κίτρινο κιόσκι άδειασε απ' τα πιο πολλά υπάρχοντά του, από καθετί που τρώγεται, απ' τα τσιγάρα. Σα να 'πεσε σύννεφο ακρίδες, του τα σπκώσανε όλα. Μείνανε μόνο λίγο μπαχαρικό, οι χαλκομανίες, κάπι κλωστές, ο ελέφαντας και το βατράχι.

«Τι θα γίνουμε, Θε μου; Τι θα γίνουμε, Θε μου;»

¹ Ασωτεύομαι: σπαταλιέμαι.

Σ' όλα τα μάτια βασιλεύε ο πανικός. Βασιλεύε ο τρόμος. Η πείνα θέριζε το λαό, πέφταν στο δρόμο και ξεψυχούσαν. Το βλέπαν οι ζωντανοί και τρέχαν να βρουν τίποτα να φάνε, τίποτα να φυλάξουν για τη χειρότερη μέρα, την αυριανή, που θα 'ρθει.

Ο άνθρωπος με το κiosk, σαν είδε όλο το πράμα να φεύγει απ' τα χέρια του, είδε στα χέρια του μια στοίβα χαρτί, χαρτονόμισμα.

«Τι θα γίνει τώρα με τούτο;» είπε. «Τι να το κάνω τώρα τόσο χρήμα; Το χρήμα, λέει, χάνεται. Πρέπει κάτι να το κάνω».

Συμβουλευτήκε τους γείτονες. Όλοι, λέει, όσοι είχανε χρήμα κάτι το κάνανε. Άλλοι το κάναν τροφές, άλλοι άλλα πράματα, άλλοι χρυσάφι.

«Τι να κάνω εγώ; Τι να κάνω;»

Σκέφτηκε πολύ, μερόνυχτα. Όσπου ήρθε η ιδέα.

«Αυτό είναι! Πώς δεν το σκέφτηκα πιο νωρίς; Θα μιλήσω στον κυρ-Αλέξανδρο».

Μίλησε στον κυρ-Αλέξανδρο, συμφωνήσανε. Ο λόγος ήταν για ξύλα. Γιατί ξύλα;

«Θα δείτε! Θα δείτε!»

Μάλιστα. Ξύλα! Όχι για πατώματα, όχι για παραθύρια. Ξύλα για ένα καϊκι! Ίσα ίσα ξυλεία για να γίνει ένα καϊκι.

«Τώρα, στον πόλεμο, πολλά καϊκια θα βουλιάξουνε. Η ξυλεία θ' ακριβύνει. Είναι καλή δουλειά αυτό που σκέφτηκα».

Έτσι έλεγε. Και τίποτα δεν ήξερε, δε μάντευε, για το πούθε ερχόταν αυτό, η ιδέα για τα ξύλα.

Αγόρασε τα ξύλα, τ' αποθήκεψε κοντά στο Θησείο. Πέρασε λίγος καιρός. Ξαφνικά ήρθε η σκέψη, γεμάτη αγωνία:

«Τα ξύλα, έτσι που βρίσκονται, έχουνε φόβο πολύ. Αν τα χρειαστούνε οι Γερμανοί; Αν τα μωριστούνε και τα πάρουν;»

Κι ακόμα:

«Αν γίνει τίποτα και πάρει φωτιά η αποθήκη; Λοιπόν, πρέπει να γίνουμε κάτι τις άλλο, κάτι άλλο! Πρέπει να βρω τι να γίνουν!»

Έμεινε κι άλλες νύχτες ξάγρυπνος να το σκέφτεται. Όσπου, τέλος, ήρθε μέρα χαρωπή και *αυτό* άστραψε ξαφνικά μπροστά του. Αυτό που ερχόταν από μακριά, αυτό που υπαγόρευε τα ξύλα.

«Μα ναι!» φώναξε. «Αυτό είναι! Αυτό είναι! Τι παιδευόμουν τόσες μέρες; Τα ξύλα πρέπει να γίνουμε καΐκι! Να γίνουμε καΐκι εδώ! Μάλιστα! Πλάι στις κολόνες! Μακριά από λιμάνι! Πλάι στις κολόνες! Έτσι πια δε θα 'χουμε φόβο!»

Ένα καΐκι πλάι στο Θησείο! Μα βέβαια! Ένα καΐκι στον ταρσανά¹ είναι σα να 'ναι στο στόμα του λιονταριού. Μόλις μπει τ' άρμπουρο κι είναι πια τελειωμένο, φραπ, έρχεται ο Γερμανός και σου το παίρνει. Ενώ εδώ! Πού να σκεφτεί να το κουβαλήσει απ' το Θησείο στο λιμάνι!

Έτσι αποφασίστηκε το καΐκι του Θησείου. Ο άνθρωπος με το κιόσκι ανέβασε μαστόρους απ' τον ταρσανά του Τουρκολίμανου. Ο πρωτομάστορας ήταν σύντροφός του στα παιδικά του χρόνια.

«Είδες;» του λέει ο πρωτομάστορας. «Είδες που ήταν να στήσεις κι εσύ σκαρί; Μονάχα που ήταν να το στήσεις αλάργα² απ' το γιαλό. Χωρίς να 'ναι να το ταξιδέψεις...»

«Έτσι ήταν, αδερφέ μου. Να που ήταν έτσι. Όμως κι έτσι που ήταν, ας είναι καλά...»

Ερχόταν από βαθιά, απ' το αίμα, απ' τους γεμιτζήδες, τους ψαράδες της φαμίλιας, η ζεστασιά. Ήταν καλοκαίρι.

¹ Ταρσανάς: το ναυπηγείο.

² Αλάργα: μακριά.

Όσο το καΐκι σχηματιζόταν, οι μέρες γίνονταν πιο ήμερες. Είδαν τα γινόμενα οι κολόνες του Ναού, λίγο σάλεψαν απ' την αταραξία τους, είπαν:

«Μη χειρότερα! Τι είναι αυτά που μας ήρθανε; Τι είναι αυτό που στήνουνε στον τόπο μας; Τέτοια καμώματα¹ δεν τα ματαειδάμε!»²

Το νέο έφταξε ίσαμε τον Κεραμεικό, το έμαθε ο Ταύρος.

«Τι πάρε-δώσε έχουμε εμείς με καΐκια;» είπε φρουμάζοντας.³ «Θα παλαβωθήκανε, λέω, τα πλάσματα!»

«Ε, μην κάνεις έτσι. Άσε τους ανθρώπους», είπαν γαλήνιες, ταπεινές πάντα, προσπαθώντας να τον μαλακώσουν, οι επιτύμβιες στήλες απ' τον τάφο του Θεώνικου και της Μνησαρέτης.

Και οι δυο φοινικιές, που πολύ το χάρηκαν το νέο, κούνησαν τα φύλλα τους λέγοντας: «Η έρημος και το καΐκι! Ωραία που είναι!»

Το καΐκι ολοένα σχηματιζόταν. Οι περαστικοί διαβάτες, η γειτονιά, όλοι στέκονταν και σταυροκοπιούνταν:

«Χριστέ και Παναγία! Στο Θησείο στήνουνε καΐκι! Για δες τώρα που στήνουνε καΐκι στο Θησείο!»

Γελούσανε, το περιεργάζονταν και φεύγαν. Ο άνθρωπος απ' το κιόσκι τούς κοίταζε πίσω απ' το παραθυράκι του, έλεγε:

«Είδες; Όλοι το μελετούνε, όλοι το σκέφτουνται».

Κι ήταν ευτυχισμένος και γι' αυτό: γιατί άξαφνα η ζωή του ξεχυνόταν προς τα έξω, αστραποβολούσε, μαγνήτιζε.

Έψαξε μες στις χαλκομανίες και βρήκε μια που παράσταινε ένα πλε-

¹ Καμώματα: οι πράξεις κάποιου, αλλά και κάθε συμπεριφορά που σκοπεύει να τραβήξει την προσοχή των άλλων.

² Ματαειδάμε: ξαναειδάμε.

³ Φρουμάζω και φριμάζω: ξεφυσώ δυνατά από τα ρουθούνια με ανυπομονησία.

ούμενο. Όχι καϊκι, λατίνι.¹ Καράβι μεγάλο, τρικάρτο με ολάνοιχτα πανιά. Λοιπόν, έβγαλε απ' το τζάμι τη χαλκομανία που παράσταινε θηρία, την καμηλοπάρδαλη, έβαλε στον τόπο της το τρικάρτο καράβι – κόκκινα χρώματα, κίτρινα χρώματα, δυνατά.

«Τώρα πια τα έχουμε ολοπερίγυρά μας...», είπε.

Έμπαινε το φθινόπωρο, έτος 1942, όταν τέλειωσε το καϊκι. Στο πλωρίσο κοράκι του οι μαστόροι στήσανε ξύλινο σταυρό.

«Θα το μπογιαντίσουμε;»

«Όχι, θα τ' αφήσουμε με το μίνιο»,² είπε ο άνθρωπος με το κίόσκι. «Να μη σφαντάζει πως είναι έτοιμο. Να φαίνεται μισοτελειωμένο».

Όμως, σαν το είδε κόκκινο απ' το μίνιο, του φάνηκε πολύ σφανταχτερό.

«Όχι. Πιο ταπεινά. Πιο ταπεινά. Ας το περάσουμε ένα χρώμα πράσινο».

Του περάσαν το πράσινο χρώμα.

«Ε, πια. Τώρα θα περιμένουμε να τελειώσει ο πόλεμος. Γιατί, βέβαια, την άλλη χρονιά ο πόλεμος τελειώνει».

Πέρασε το φθινόπωρο, ήρθε ο χειμώνας. Όλα πια, γύρω στο Θησείο, το είχαν συνηθίσει το καϊκι. Το βλέπαν κι από χαμηλά οι επιβάτες του τραίνου που ανεβοκατέβαινε: περνούσε, αστραπή μπροστά τους απίθανη, δεμένο με τις κολόνες και με τα σπία. Στην αρχή τρίβαν τα μάτια τους, τέλος και τα τραίνα το συνηθίσαν.

Ήρθαν οι βροχές. Τουρτουρίζοντας μες στο κίτρινο κίόσκι του, ο άνθρωπος το έβλεπε πίσω απ' τα τζαμμένα παραθυράκια, θολό μες στη βροχή, το πράσινο καϊκι. Με το να κοιτάζει έτσι επίμονα τη βροχή, σιγά

σιγά και τα μάτια του θολώναν – όλα ήταν θολά, ήταν κύματα.

«Για δες», είπε μια μέρα ξαφνιασμένος κι έτριψε τα μάτια του. «Για δες το που τώρα ταξιδεύει!»

Όσπου κι αυτός ο χειμώνας πέρασε. Και ήρθε η άνοιξη, και ήρθε το καλοκαίρι. Μόνο ο πόλεμος που δεν τελείωνε.

«Πού θα πάει αυτό;» έλεγε ο άνθρωπος για το καϊκι του. «Ο πόλεμος δεν τελειώνει. Θα το φάει ο ήλιος. Θα το φάει η βροχή. Πρέπει κάτι να κάνω».

Σκέφτηκε πολύ, τέλος είπε:

«Να κάνω αυτό! Να το πουλήσω πριν σαπίσει. Και στον τόπο του να κάνω άλλο, καινούργιο. Και, βέβαια, στο μεταξύ θα τελειώσει ο πόλεμος».

Έγραψε, λοιπόν, με άσπρη μπογιά στην πράσινη μάσκα της πλώρης: *Πωλείται*. Κι άρχισε να περιμένει.

Είδαν οι γειτόνοι την αγγελία, γελάσανε πολύ. Έμαθε και ο Ταύρος του Κεραμεικού για τα εμπόρια, χτύπησε την ουρά του στα καπούλια του. Το μάθαν και οι κολόνες του Θησείου και δεν κάναν τίποτα. Όμως οι φοινικιές κουνήσαν χαρωπά τα λίγα φύλλα που είχαν στην κορφή τους.

Ήρθε το νέο φθινόπωρο, 1943, ήρθε ο χειμώνας. Ο πόλεμος πάντα να μην τελειώνει, το καϊκι πάντα εκεί, κανένας αγοραστής, ολοένα να το τρώει η βροχή και ο άνεμος. Τα πουλερικά της γειτονιάς πηδούσαν πάνω στην κουπαστή, περιδιάβαιναν και κοτσιλούσαν¹ τα παιδιά παίζαν κρυφτό στ' αμπάρια του, καμιά φορά τίποτα ερωτημένοι κρύβονταν πίσω στις μάσκες² του και φιλιούνταν. Μια νύχτα έγινε κι αυτό: Πήγαν να σπάσουν τα

¹ Κοτσιλώ και κουτσουλώ -άω -ίζω: αφήνω κουτσουλιές.

² Μάσκα: το κυρτό μέρος της πλώρης από την καρίνα μέχρι το κατάστρωμα, πάνω στο οποίο χτυπούν τα κύματα.

¹ Λατίνι: πλοίο με τριγωνικά πανιά.

² Μίνιο: κοκκινωπή βαφή που προστατεύει από τη σκουριά.

πλευρά του, να πάρουν ξύλα για φωτιά. Σαν το είδε την άλλη μέρα ο άνθρωπος με το κίосκι, σφίχτηκε η καρδιά του. Είπε:

«Ας γίνει, Θε μου, να φύγει. Ας γίνει να το πάρουν. Ας γίνει να έρθει αγοραστής».

Το παρακάλεσε ταπεινά, θερμά, να τ' ακούσουν οι κολόνες του Ναού. Ήταν τόσο θερμή η ικεσία, τόσο! Ξαφνικά ένωσε, για πρώτη φορά, φόβο:

«Αν ύστερα από τόσα παρακάλια γίνει κι έρθουν και το πάρουν; Αν μ' ακούσει ο Χριστός και στείλει αγοραστή και το πάρει;»

Το έβλεπε, ξαφνικά, το ανακάλυπτε, πόσο το καϊκι εκεί, αντίκρου του, πόσο είχε γίνει ανάγκη. Όχι μονάχα οι έγνοιες του, όχι μονάχα το σχήμα του. Ήταν πια πολύ περισσότερο. Ήταν η αίσθηση της αρχής και του τέλους, ήταν το παρελθόν και το μέλλον, ήταν κορμός ζωής. Και πέρα απ' αυτά, ήταν το ταξίδι. Η θάλασσα ξαναγύριζε μέσω του, συμφιλιωνόταν με το μοναχικό άνθρωπο. Κι εκεί, στο Θησείο, του έλεγε πως πάντα υπάρχει.

«Τέλος, ας γίνει ό,τι θες εσύ, Κύριε. Ας γίνει ό,τι είναι το θέλημά σου».

Και πάλι ήρθε νέα άνοιξη. Ο πόλεμος, η συμφορά, οι μέρες πάντα ίδιες. Οι άνθρωποι. Ο άνθρωπος με το κίосκι. Το καϊκι πάντα εκεί, ακίνητο. Ωστόσο αυτή την άνοιξη κάτι αληθινά νέο έγινε. Μια μέρα, κοιτάζοντας απ' το παράθυρο του κιοσκιού, ο άνθρωπος είδε ένα περιστέρι να κάνει βόλτες πάνω απ' το καϊκι. Σε λίγο φάνηκε κι άλλο περιστέρι. Το ένα ήταν μαύρο, το άλλο ήταν άσπρο. Γράψανε πολλούς κύκλους πάνω απ' το καϊκι, όταν, τέλος, το ένα περιστέρι χαμήλωσε και, χωρίς να το περιμένει κανείς, πήγε και κάθισε στο πλωρίσο κοράκι, στο σταυρό.

«Για δεξ! Για δεξ!» είπε ο άνθρωπος και η καρδιά του χτύπησε. «Για δεξ που ήρθαν τώρα στο καϊκι και γλάροι!»

Άκουσε τη λέξη «γλάροι», που ήρθε μονάχη της στο στόμα του, θέλησε να τη διορθώσει, να πει «περιστέρια» – όμως δεν τη διόρθωσε.

«Για δεξ που τώρα ήρθανε και γλάροι!»

Το περιστέρι που κάθισε ήταν άσπρο. Σηκώθηκε σε λίγο, πήρε και τ' άλλο, φύγανε. Και η μέρα ήταν πολύ χαρούμενη για τον άνθρωπο, πέρασε όλο ελπίδα.

«Μπορεί να ξανάρθουν».

Περίμενε με χτυποκάρδι την άλλη μέρα. Όσοι τα περιστέρια πάλι φάνηκαν. Γράψανε τους κύκλους τους, ύστερα κατεβήκαν και τα δυο στο καϊκι και καθίσανε. Την τρίτη μέρα πάλι φάνηκαν. Όμως δεν κατεβήκαν πια και τα δυο, κατέβηκε μοναχά το μαύρο. Κάθισε στο σταυρό της πλώρης.

«Αυτό είναι κακό!» ψιθύρισε ο άνθρωπος και σταυροκοπήθηκε. «Κάτι θα έρθει σήμερα κακό. Το μήνυσε ο μαύρος γλάρος».

Κι όλη τη μέρα περίμενε με αγωνία να έρθει το κακό.

Ήρθαν και άλλες μέρες, και άλλες, κι άλλες. Τίποτα πια που ν' αλλάζει τις μέρες. Τίποτα για το καϊκι, τίποτα για τους ανθρώπους. Μονάχα το πολύ πένθος, γύρω, του κόσμου, τα δάκρυα. Οι Γερμανοί σκοτώνανε, βασανίζανε. Τίποτα για το τέλος του πένθους, τίποτα για ελπίδα. Και για τον άνθρωπο, τον κλεισμένο στο κίτρινο κίосκι, τίποτα πια βέβαιο. Όλα, πίσω του, σα σε πολύ βάθος – οι τοίχοι, η θάλασσα, το Τουρκολίμανο. Και, μπροστά, όλα θολά, σα σε βάθος πολύ. Μονάχη δύναμη ζεστή, αυτό μόνο, εκεί, μπροστά: Το καϊκι.

«Για δεξ που πια έμεινε μονάχα αυτό. Μονάχα αυτό πια».

Δεν πήγαινε ο νους του πια πως το καΐκι μπορούσε να του φύγει. Το έβλεπε να ταξιδεύει μες στον ήλιο, να ταξιδεύει μες στις κολόνες. Και πάνω του τα περιστέρια, οι γλάροι. Πότε να κατεβαίνει το άσπρο στο κοράκι της πλώρης, πότε να κατεβαίνει το μαύρο. Κι αυτή η κίνηση να ρυθμίζει την ελπίδα, να ρυθμίζει την απελπισία – νόμο της ζωής. Να ρυθμίζει την τελευταία, χωρίς σχήμα πια, την τελευταία επιθυμία.

«Ας γίνει, ας γίνει να κατεβεί το άσπρο σήμερα...»

«Ας γίνει, ας γίνει να μην κατεβεί το μαύρο σήμερα...»

Πάλι την άλλη μέρα. Πάλι. Για τον εαυτό του, για τους ανθρώπους:

«Ας γίνει, ας γίνει να κατεβεί το άσπρο σήμερα...»

«Ας γίνει, ας γίνει να μην είναι το μαύρο...»

Και πλάι, γύρω του, η ερημιά του κόσμου, η ερημιά του.

«Αφού έτσι ήταν να γίνει, Κύριε. Αφού αυτό ήταν να μείνει...», έλεγε ταπεινά.

Η Δ Α Φ Ν Η

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΝΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΕΦΗ, ΓΥΡΩ στο πάρκο του Άρεως, ήταν κείνη την εποχή πολύ έρημη. Δεν είχαν φυτέψει ακόμα δέντρα, κι ο τόπος ήταν ένα ξεροχώραφο που έπαιρνε, σα βράδιαζε, λίγο γαλάζιο φως απ' την αυστηρή γαλήνη των Τουρκοβουινών. Πουλιά ξεμοναχιασμένα πετούσαν στις κουφάλες του λόφου, και πότε πότε παιδιά πήγαιναν εκεί για να τα κυνηγήσουν. Μα αυτό ήταν μεγάλη περιπέτεια κι ο λόφος του Στρέφη έμενε, το περισσότερο, μόνος και ήσυχος. Άκουγε το ποτάμι που κατέβαινε πλάι εκεί και παρακολουθούσε την ιστορία των νερών που τραβούσαν να βρουν τη μοίρα τους στη θάλασσα του Σαρωνικού.

Σ' εκείνα τα μέρη, στην οδό Ζαΐμη, ήταν μια μικρή ταβέρνα μέσα σε αυλή φυτεμένη με λίγα δέντρα. Εκεί πήγαιναν ξεμοναχιασμένα αγόρια και κορίτσια να μιλήσουν για αγάπη και να φιληθούν. Ήταν φτωχοί σπουδαστές που έρχονταν απ' τα νησιά του Αιγαίου και απ' τα βουνά του τόπου τους, πρώτη φορά βλέπαν τόση μεγάλη χώρα, σαν την Αθήνα, και πρώτη φορά δοκιμάζαν να φύγουν για το γοητευτικό ταξίδι που έχει μαύρα μαλλιά, έχει καστανά μάτια, κι έχει στο νέο κορμί φόρεμα από